

Motylaty

Dbłość o środowisko naturalne zgodnie
z ideą zrównoważonego rozwoju

Do rąk Państwa oddajemy czwarty numer biuletynu „Motylaty“, wydawanego w ramach realizacji projektu „Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk i motyli w sieci Natura 2000 w południowo-zachodniej Polsce”, dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach V Osi Priorytetowej, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

W bieżącym numerze przybliżamy czytelnikowi kolejnego z chronionych motyli – czerwończyka nieparka *Lycaena dispar*, a także opisujemy siedliska przyrodnicze wyróżnione w obszarze działań projektu w toku inwentaryzacji przyrodniczych. Stałą część biuletynu zajmuje opis działań zrealizowanych w minionym kwartale oraz informacje o pracach, które będą podejmowane w najbliższych miesiącach.

*Kompleks łąk zmiennowilgotnych w Mirsku
fot. M. Malicki*

Samica czerwńczyka nieparka fot. A. Malkiewicz

CZERWOŃCZYK NIEPAREK *LYCAENA DISPAR*

1. Kategoria zagrożenia

Motyl znajduje się m.in. na Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce oraz w Czerwonej księdze motyli dziennych Europy.

2. Status

Gatunek związany z terenami podmokłymi, bardzo narażonymi na przekształcenia i degradację. W ostatniej dekadzie widoczna ekspansja i wzrost liczebności polskich populacji. W Polsce podlega ścisłej ochronie.

3. Opis gatunku

Skrzydła czerwńczyka nieparka mają rozpiętość 30-45 mm. Występuje wyraźne różnicowanie płciowe dojrzałych motyli. Samica jest większa od samca. Motyle drugiego pokolenia wyraźnie mniejsze, niż pierwszego.

Samiec: skrzydła obu par pomarańczowe, z metalicznym połyskiem. Na skrzydle przednim ciemna plamka, na skrzydle tylnym czarne obrzeżenie ze stycznymi czarnymi kropkami ułożonymi w rząd.

Samica: skrzydło przednie pomarańczowe z dwiema czarnymi plamkami pośrodku oraz rzędkiem ciemnych plamek równoległym do brzegu zewnętrznego skrzydła.

Przepaska przy brzegu skrzydła szersza niż u samca, dodatkowo występuje ciemne przyprószenie żyłek w okolicy brzegu skrzydła. Skrzydło tylne brunatno-pomarańczowe z szeroką pomarańczową przepaską i kilkoma prześwitującymi czarnymi plamkami na środku skrzydła. Spód skrzydeł u obu płci podobny, z czarnymi kropkami ułożonymi w przepaski na błękitno-szarym tle.

4. Biologia motyla

Gąsienice wylęgają się z zimujących jaj wczesną wiosną. Żerują na liściach roślin żywicielskich do początku czerwca, kiedy ulegają przepoczwarczeniu. Poczwarzka jest koloru brunatnego. Wylęg dorosłych motyli następuje w drugiej dekadzie czerwca. „Polska Czerwona Księga Zwierząt” (2009) podaje: „Gatunek ma jedno, a w sprzyjających sezonach dwa pokolenia w roku. Motyle drugiego pokolenia są znacznie mniejsze niż pokolenia pierwszego. Pojaw motyla przy jednym pokoleniu w roku trwa od końca czerwca do końca lipca. Przy dwóch pokoleniach pierwsze pojawia się od początku czerwca do początku lipca, a drugie od końca lipca do końca sierpnia.

Samiec czerwończyka nieparka fot. H. Malkiewicz

Gąsienica czerwonończyka nieparka z mrówką Hurtnicą
fot. A. Malkiewicz

Jaja czewończyka nieparka
fot. A. Malkiewicz

Gąsienica żyje głównie na szczawiu lancetowatym *Rumex hydrolapathum*, ostatnio coraz częściej spotykana też na innych gatunkach szczawiu, takich jak szczaw tępolistny *R. obtusifolius*, szczaw kędzierzawy *R. crispus* i szczaw omszony *R. confertus*. Przepoczwarcza się na roślinie pokarmowej lub w jej pobliżu.”

W „*Poradniku ochrony siedlisk...*” J. Buszko pisze o aktywności czerwonończyka:

„Motyl jest aktywny w ciągu dnia, lata przy słonecznej pogodzie. Odwiedza stosunkowo wiele różnych gatunków kwiatów, preferując głównie te o barwie fioletowej i żółtej, rzadziej białej.”

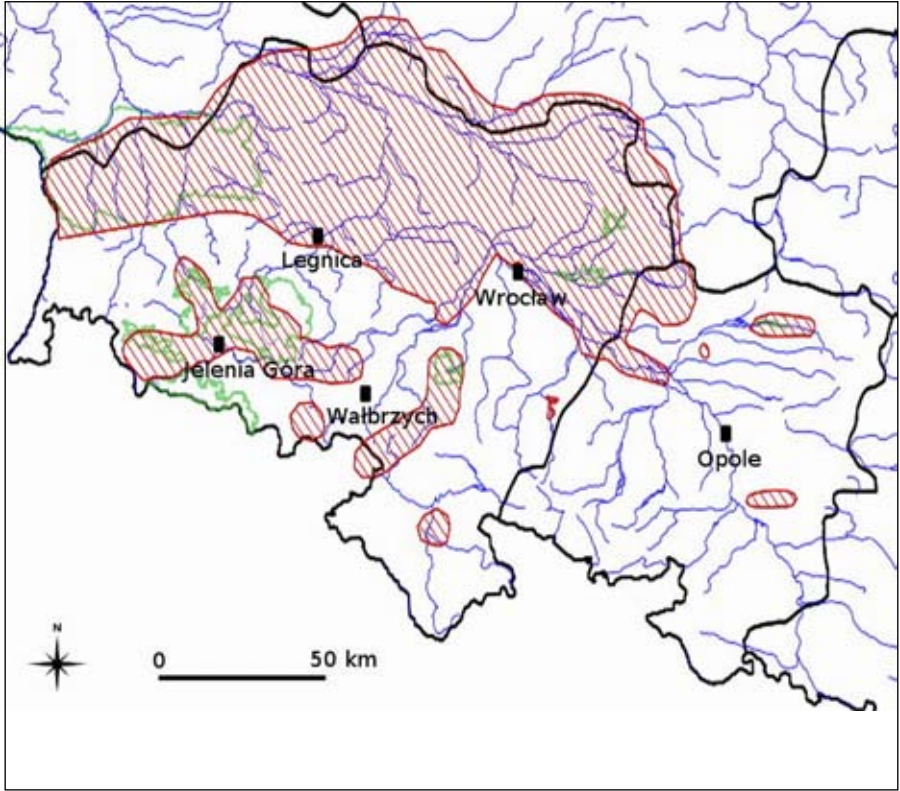
5. Wymagania siedliskowe.

„*Polska Czerwona Księga Zwierząt*” (2009) mówi o siedliskach „Gatunek związany ze środowiskami wilgotnych łąk i torfowisk niskich w dolinach rzek i w otoczeniu jezior. Preferuje tereny nadwodne oraz obrzeża rowów melioracyjnych. W ostatnich latach coraz częściej obserwowany w środowiskach suchszych, w tym także ruderalnych.”

6. Rozmieszczenie w Polsce.

W Polsce motyl ten spotykany powszechnie na niżu, rzadko na pogórzach i w niższych partiach gór. W naszym kraju jest jednym z pospolitszych gatunków czerwonończyków, w ciągu ostatnich 20 lat stwierdzony na przeszło 400 stanowiskach. Występuje jednak w niewielkim zagęszczeniu, jednorazowo na stanowisku obserwuje się kilka lub kilkanaście osobników. Rozmieszczenie tego gatunku w Polsce południowo-zachodniej prezentuje ryc. 1.

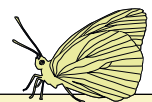

Ryc. 1.

Rozmieszczenie populacji czerwończyka nieparka *Lycaena dispar* w południowo-zachodniej Polsce.

Kolorem czerwonym oznaczono populacje czerwończyka nieparka.

Kolorem zielonym oznaczono granice obszarów Natura 2000, na których mają miejsce działania realizowane w ramach projektu.

7. Ochrona gatunku.

W „Poradniku ochrony siedlisk...” J. Buszko w części o czerwończyku nieparku dotyczącej propozycji działań ochronnych pisze: „Należy w miarę możliwości prowadzić ekstensywną gospodarkę na podmokłych łąkach i nie dopuszczać do ich zarastania. Wskazane jest utrzymywanie śródpolnych i śródleśnych oczek wodnych, na obrzeżach których rosną gatunki szczawiu będące roślinami pokarmowymi gąsienic.”

Autor poza ochroną siedlisk nie widzi potrzeby czynnej ochrony gatunku oraz jego populacji w wybranych rejonach kraju. Dla gatunku korzystne jest zatem zachowanie jako użytki ekologiczne mokradeł czy oczek wodnych na łąkach lub w ich okolicy oraz unikanie wykaszania obrzeży rowów melioracyjnych z gatunkami szczawiu będącymi roślinami pokarmowymi gąsienic nieparka.

TYPY SIEDLISK

W toku prac inwentaryzacyjnych na obszarze działań projektu "Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk i motyli w sieci Natura 2000 w południowo-zachodniej Polsce" wyróżniono następujące siedliska (Malicki, Suchan 2011), w nawiasach podano kody siedlisk przyrodniczych w ramach programu Natura 2000:

*Siedlisko czerwończyka nieparka z rośliną żywicielską motyla –
szczawiem lancetowatym
fot. A. Malkiewicz*

Łąka wilgotna koło Mirska fot. M. Malicki

Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris* (6510) – stwierdzone głównie w zachodniej części inwentaryzowanego obszaru (Kotlina Jeleniogórska, Karkonosze, Góry Kaczawskie, Góry Izerskie, Pogórze Izerskie i Pogórze Kaczawskie). Do siedliska tego należy wielopostaciowy zespół zbiorowy - łąka rajgrasowa. Są to łąki bujne, wielokośne i dobrze nawożone. W składzie gatunkowym dominuje rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius*, oraz inne gatunki traw – kostrzewa czerwona *Festuca rubra*, mietlica pospolita *Agrostis capillaris*. Wśród gatunków cennych przyrodniczo na obszarze działań projektu stwierdzono ostrożeń dwubarwny *Cirsium helenioides* charakterystyczny dla terenów górskich.

Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygono-Trisetion* (6520) – stwierdzone w Karkonoszach i Górach Izerskich. Siedlisko to obejmuje łąki reglowe ekstensywnie koszone, nawożone i wypasane. Sposób użytkowania wpływa na skład gatunkowy tego siedliska. Stwierdzono następujące gatunki: wszewłogę górską *Meum athamanticum*, konietlicę łąkową *Trisetum flavescens*, ostrożeń dwubarwny, dziewięciśl bezłodygowy *Carlina acaulis*, jastrzębiec pomarańczowy *Hieracium aurantiacum* oraz ciemniżycę zieloną *Veratrum lobelianum*.

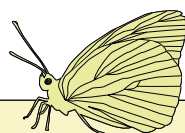
Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe *Molinion* (6410) – stwierdzone zarówno w górskiej jak i nizinnej części obszarów działań projektu. Są to łąki użytkowane ekstensywnie, jednokośne, związane z dużymi wahaniami wód gruntowych w cyklu rocznym. Często gatunkiem dominującym jest trzęślica modra *Molinia caerulea* – od której utworzono nazwę tego siedliska. Roślinami wskaźnikowymi są – bukwnica zwyczajna *Betonica officinalis*, przytulia północna *Galium boreale*, czarcikęs łąkowy *Succisa pratensis*, olszewnik kminkolistny *Selinum carvifolia*.

Ten typ łąki jest bardzo cenny przyrodniczo – rośnie tutaj szereg zagrożonych i chronionych gatunków – kosaciec syberyjski *Iris sibirica*, mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*, goździk pyszny *Dianthus superbus*, gatunki z rodziny storczykowatych, i wiele innych.

Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe *Nardion* (6230). Charakterystycznym składnikiem tego siedliska jest bliźniczka psia trawka *Nardus stricta*. W rejonie Kopańca (Góry Izerskie) i Mysłakowic (Kotlina Jeleniogórska) stwierdzono łąki świeże i konietlicowe nawiązujące do muraw bliźniczkowych i rosnących z nimi w kompleksie. Wśród gatunków cennych przyrodniczo stwierdzono rośliny spotykane na łąkach konietlicowych: wszewłogę górską, ostrożeń dwubarwny i dziewięciśli bełodygowy.

Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (7140). Występują głównie w obszarze oleśnicko-opolskim na terenach podmokłych w postaci mechowisk i szuwarów, czasem sąsiadując z łąkami wilgotnymi. Spośród gatunków cennych przyrodniczo stwierdzono: torfowce *Sphagnum sp.* oraz wełniankę wąskolistną *Eriophorum angustifolium*.

Wilgotne łąki ze związku *Calthion*. Nie są siedliskiem Natura 2000, choć również są bardzo cenne przyrodniczo. Jest to zespół antropogeniczny występujący na łąkach kośnych i nawożonych, wilgotnych, mokrych i częściowo zabagnionych, ale zmeliorowanych. Występują zarówno w górskiej jak i nizinnej części obszarów działań projektu. Gatunkami cennymi przyrodniczo są: storczyki z rodzaju kukułka *Dactylorhiza sp.*, sit ostrokwiatowy *Juncus acutiflorus*, niekiedy (rzadko) pełnik europejski *Trollius europaeus*.

Łąki porolne i ugory. Są to siedliska zajmowane przez sukcesję naturalną, rozposzechnione na całym obszarze działań projektu. Zostały one również objęte działaniami projektu, ponieważ można je zrenaturyzować do siedlisk cennych przyrodniczo, które zostały opisane powyżej, w zależności od warunków glebowych i wodnych. Łąki porolne i ugory mogą się przekształcić w siedliska cenne przyrodniczo w perspektywie od kilku do kilkunastu lat pod warunkiem regularnego ich wykaszania według zaleceń ekspertów.

POSTĘPY W REALIZACJI PRAC

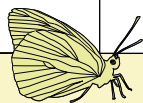
Pierwszy kwartał 2012 r. był czasem wzmożonych prac na zakrzaczonych i zadrzewionych łąkach. W tym czasie kontynuowane było selektywne usuwanie sukcesji naturalnej na łąkach, rozpoczęte w okresie jesienno-zimowym 2010 r. i wznowione późną jesienią 2011 r. W minionym kwartale prace były prowadzone zarówno na obszarze izersko-ślęzańskim projektu, jak i na obszarze oleśnicko-opolskim m.in. w miejscowościach Gierczyn, Przecznicza, Pławna, Dziwiszów, Przemków, Łączany, Sokołowice.

Łąka w Łączanach.

Usunięte zakrzaczenie czeka na wywiezienie poza teren działki

fot. F. Poblócki

W realizację prac zaangażowanych jest kilka ekip karczowników, które pracują na różnych terenach jednocześnie. Prace polegają na wycięciu zadrzewień i zakrzewień, a następnie na wyniesieniu pociętego drewna i gałęzi w wyznaczone miejsce. Do tej pory odebrane przez organizatorów terenowych zostały prace wykonane na 100 ha powierzchni, przy czym na pozostałym obszarze prace są w zaawansowanej fazie, wycięte zadrzewienie wymaga zebrania, złożenia w stopy i wyniesienia. Obszar wytypowany do usunięcia sukcesji naturalnej w ramach projektu to 170 ha i na tym obszarze zostaną do połowy maja 2012. r. wykonane i odebrane prace, zgodnie z umową zawartą z wykonawcą.

W wyżej wymienione prace zaangażowani byli organizatorzy prac terenowych – jeden na obszarze oleśnicko-opolskim, drugi na obszarze izersko-ślęzańskim projektu. Byli oni w stałym kontakcie z firmą odpowiedzialną za usuwanie sukcesji naturalnej, przekazywali jej wytyczne naukowe co do wycinki, pośredniczyli w kontaktach z właścicielami działek, na których wykonywane miały być prace, wizytowali teren w trakcie wykonywania wycinki i odbierali skończone roboty. Organizatorzy terenowi na bieżąco zdawali zespołowi zarządzającemu sprawozdanie z postępu i terminowości realizowanych prac.

Usuwanie nadmiernego zadrzewienia fot. F. Poblócki

W ramach działań promocyjno-informacyjnych prowadzona i na bieżąco aktualizowana była strona projektu <http://motyle.natura2000.pl/>. Na stronie znaleźć można kolejne numery „Motylatów”, fotorelacje z prac, a także wiele informacji o projekcie i o realizującym go zespole. Ponadto przygotowywany jest pierwszy z cyklu krótkich filmów edukacyjnych, które promować mają projekt i jego założenia.

Nad prawidłowością realizacji projektu oraz nad terminowością realizacji prac czuwa zespół zarządzający projektem w składzie: koordynator, asystentka koordynatora oraz koordynator finansowy. W pierwszym kwartale 2012 roku złożono kolejne wnioski o płatność i rozliczono pierwszy wniosek, w którym przedstawiono wydatki poniesione przez Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA.

W drugim kwartale 2012 roku planowane jest sfinansowanie przygotowania planów działalności rolnośrodowiskowej oraz wniosków rolnośrodowiskowych dla 18 rolników wspieranych w ramach projektu. Zakładamy, że wszyscy rolnicy współpracujący z nami będą mieli sfinansowane programy rolnośrodowiskowe do końca realizacji projektu tj. do 31 maja 2014 roku. Wejście do programów rolnośrodowiskowych to gwarancja trwałości efektów rewitalizacji łąk. W nadchodzącym kwartale prowadzone będą działania mające na celu sprawne rozpoczęcie drugiego sezonu koszenia roślin inwazyjnych i ekspansywnych. Sprzęt przechowywany w bazach terenowych będzie poddany przeglądowi technicznemu i zaplanowane zostaną, w konsultacjach z kosiarzami, terminy koszeń na poszczególnych działkach.

Dziękujemy profesorowi Dariuszowi Tarnawskiemu, doktorowi Adamowi Maliewiczowi, magistrowi Markowi Malickiemu oraz doktorowi Marcinowi Kadejowi za cenne informacje i uwagi, które zostały wykorzystane w niniejszym numerze biuletynu. Dziękujemy również wszystkim autorom zdjęć wykorzystanych w tym numerze za ich udostępnienie.

Bibliografia:

1. Buszko J. 2004. Czerwończyk nieparek. W: Adamski P., Bartel R., Bereszyński A., Kepel A., Witkowski Z. (red.). Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Ministerstwo Środowiska, Warszawa. T. 6, s. 53-54.
2. Buszko J., 2009, Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar* (Haworth, 1802) [w:] Polska Czerwona Księga Zwierząt, Bezkręgowce, Z. Głowaciński, J. Nowacki (red.) IOP PAN Kraków, adres URL (stan na marzec 2012 r.): <http://www.iop.krakow.pl/pckz/opis.asp?id=87&je=pl>

3. Instytut Ochrony Przyrody, Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie, Natura 2000 Karpaty, Kraków, AdresURL (stan na marzec 2012 r.): http://www.iop.krakow.pl/karpaty/Gorskie_laki_konietlicowe_uzytkowane_ekstensywnie__Polygono-Trisetion_.19,siedlisko.html
4. Instytut Ochrony Przyrody, Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, Natura 2000 Karpaty, Kraków, AdresURL (stan na marzec 2012 r.): http://www.iop.krakow.pl/karpaty/Nizowe_i_gorskie_swieze_laki_uzytkowane_ekstensywnie__Arrhenatherion-elatioris_.18,siedlisko.html
5. Malicki M, Suchan T., 2011, Inwentaryzacja botaniczna wraz z botanicznymi zaleceniami i wytycznymi co do sposobu rekultywacji poszczególnych działek na obszarze działań projektu „Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk i motyli w sieci Natura 2000 w południowo-zachodniej Polsce”. Raport wykonany w ramach projektu „Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk i motyli w sieci Natura 2000 w południowo-zachodniej Polsce”, Wrocław.
6. Van Swaay C. A. M., Warren M. S., 1999, Red Data Book of European Butterflies (Rhopalocera). Nature and Environment Series No. 99. Council of Europe, Strasbourg, 260 ss.
7. Wikipedia, hasło: czerwonończyk nieparek, adres URL (stan na marzec 2012 r.): http://pl.wikipedia.org/wiki/Czerwono%C5%84czyk_nieparek
8. Wikipedia, hasło: łąka trzęślicowa. AdresURL (stan na marzec 2012 r.): http://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%81%C4%85ka_trz%C4%99%C5%9Blicowa

Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA

ul. Białoskórnicza 26
50-134 Wrocław
tel./fax +48 71 344 22 64
e-mail: info-ekounia@eko.org.pl
www.eko-unia.org.pl

INSTYTUCJE REALIZUJĄCE PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO (<http://www.pois.gov.pl>):

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego <http://www.mrr.gov.pl>

Ministerstwo Środowiska <http://www.mos.gov.pl>

Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych <http://www.ckps.pl>

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej <http://pois.nfosigw.gov.pl>

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Stowarzyszenie
Ekologiczne EKO-UNIA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Wydrukowano na papierze z makulatury